

2006 Yılı Başında Türk Bankacılık Sektörü

Prof. Dr. Sudi APAK
Trakya Üniversitesi, İİBF

Özet

Türkiye ekonomisi geçen yıl yüksek büyüme hızı ve düşük enflasyona ulaşırken, dış ticaret ve cari açığın devamı, yüksek borç seviyesi, yüksek reel faiz, işsizlik gibi sorunlarla da birliktedir. Ayrıca, 2006 başından itibaren Merkez Bankası enflasyon hedeflemesini tam olarak uygulamaya başlamıştır. Bankacılık sektörü de bu gelişmelerden etkilenirken yabancı sermayenin bazı bankaları alması, Yeni Bankacılık Kanunu, Basel II kriterlerinin hazırlık çalışmaları da sektörün ilgi odağındadır. 2005 yılında sektörde tüketici ve konut kredilerinde belirgin artışlar yaşanırken, Tekstil gibi sektörlerde de kredi sorunları ortaya çıkmaktadır. Bankalar reel sektörün kredi sorunları ile karşılaşmaktadır. Sektörde henüz yüksek karlılık oranlarına ulaşılmamış olup sermaye artışları da sınırlı kalmıştır. Bankalar Menkul Değerleri portföylerinde azaltırken, kredileri arttırmaktadır. Mevduat ile kredi arasındaki vade uyumsuzluğu da devam etmekte ve Bankacılıkta işlem maliyeti konuları da tartışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Makroekonomik sorunlar, Bankacılık Sektörü, Yapısal Değişiklik, Basel II, Yabancı Sermaye.

Abstract (Turkish Banking Sector at the end of 2005)

Besides having achieved high growth and low inflation rate, Turkish economy had still problems such as continuing foreign trade and capital account deficit, high dept level, high real interest, and unemployment. Furthermore, the Central Bank has started to apply full inflation targeting since the beginning of the year 2006. As the banking sector affected by these developments, the acquisition of the banks by foreign capital, new banking law and the preparatory works of Basel II Criteria are the focused issues. While there were considerable increase in the consumer and housing credits in the sector in the year 2005, the loan problems aroused in some sector such as textile. Banks were faced with the loan problems of the private sector. Having not achieved the high profit capital ratios in the sector, the capital increases also have stayed limited. While the banks are decreasing the government bonds in their portfolios, they are increasing the credits. The unconformity between the deposit and credit maturity is still going on, besides this the transaction cost issues in banking.

Keywords: Macroeconomic issues, the banking sector, structural transformation, Basel II, Foreign Capital.

I. Giriş

2001 yılındaki finansal krizin ardından IMF programının uygulanması ile enflasyonda tek haneli rakamlara ulaşılmış, büyüme hızında artış olmuş ve dış ticarete önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ekonomide etkili bir vergi reformu yapılamaması, TL'nin dövizlere göre değer kazanması ve

işsizlik gibi yapısal sorunların devamı ise makro ekonominin özellikleri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmelerin en önemli sonucu ise artan iç talep ile ortaya çıkan tüketici ve kredi kartı kredileri, bankacılık sektöründe tasfiye edilen bankalar ve sorunları, doların TL'ye göre değerinin beş yıldan beri artmaması neticesinde sektörün

dolar olarak değerinin yükselmesi, bilançolardaki para ikamesi ve açık pozisyon eğilimleri bankacılık sektörünü en çok etkileyen makro ekonomik olgulardır.

Bankacılık sektörünün yapısı 2005'te de, 2004'te olduğu gibi, enflasyon ve nominal faizlerin düşüşüne ve dövizin değerinin artmamasına göre şekillenmektedir. Bu durumda, rekabet bankacılık hizmetlerine çekilmekte ve işlemlerde maliyet unsurları önem kazanmaktadır. Reel TL faizlerinin yüksekliği ve hazine bonusu ve tahvillerin vadelerinin uzaması kamu ve özel bankaların karlılığını etkileyen en önemli kalem olmaktadır. Mevduat vadelerinde ise henüz yeterince artış görülmemiştir. 2005 sonu itibari ile açılan mevduatın sadece %4,04'ü 1 yıl ve daha uzun vadelidir. Bankacılık sektörü yurtdışından kaynak temininde artışlar yaşamakta ve sıcak para girişleri ile sektörün gelişmesi olumsuz etkilenmektedir.

Bankacılık sektörü makro seviyede ortaya çıkan sorunlardan dış cari açık artışı, kayıt dışı ekonomi, gelir dağılımı bozukluğu, artan petrol fiyatları (2005 sonu itibari ile bir önceki yıla göre %45 artmıştır), düşük dolar ve kademeli olarak yükselen dış faizler yüzünden uluslararası alanda yeterince cazip hale gelmemektedir. Son yıllarda HSBC Bank'ın sektöre çok şubeli banka olarak girmesinden sonra Koçbank'ın hisselerinde yabancı ortak hisse payı artmış fakat sektör genelinde yabancı sermaye payı sınırlı kalmıştır. Tasfiye edilen bankalar birleştirilerek sayı azaltılmış ve sektörde başarısız özelleştirme uygulamalarının etkilerinin olumsuzlukları henüz aşılamamıştır. 2005 yılının başlarında Dışbank'ın Belçikalı Fortis grubuna satılması ve bazı bankaların görüşmeleri yabancı bankaların payını arttırmıştır. Bu açıdan 2005 Bankacılık sektöründe yabancı sermayenin deneme yılı olmuştur.

2005 yılı Mayıs ayında IMF ile yeni stand-by anlaşması yapılmıştır. IMF'nin bankacılık sektörünü yakından etkileyen Bankacılık Yasası, Vergi İdaresi Reformu, Sosyal Güvenlik Reformu ve Teşvikli İllerin kaynak sorunları gibi konularda düzenlemeye gidilmiştir.

Bu gelişmelerden başka, etkili denetim tekniklerinin ve sermaye piyasalarının yeterince gelişmemesi, yetersiz finansal alt yapı, kamu bankalarının ve TMSF Bankalarının kaynak aktarımlarının devamı iç ve dış piyasalarda daha fazla ve uzun vadeli kaynak gelişini engellemektedir. 2005 yılının en önemli konuları arasında makro ekonomik gelişmelerin sektörü nasıl etkilediği olmaktadır. 17 Aralık 2004 tarihinde açıklanan AB'den müzakere sürecine başlanması kararı, IMF ilişkileri ve yabancı sermayenin Türkiye'ye olan tutumu sektörün genel yapısını etkilemektedir.

Makalenin ikinci kısmında Türkiye ekonomisindeki gelişmelerin bankacılık sektörüne etkileri incelenmektedir. Üçüncü bölüm bankacılık sektörünün 2005 yılı sonundaki durumunu analiz etmektedir. Son bölüm ise sonuçlardır.

II. Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler ve Bankacılık Sektörü

2005 yılı sonunda Türkiye ekonomisi %5,5'lik bir büyüme hızını yakalamış ve 360 Milyar dolarlık GSMH hacmi ile dünyanın 20. ekonomisi olmuştur. Ekonomik büyüme iç talep artışından kaynaklanmıştır. Büyümenin yanı sıra enflasyonun düşmesi olumlu göstergeler olurken; artan petrol fiyatları, dış ticaret ve cari işlemler açıklarının rekor düzeye ulaşması, istihdam, kayıt dışı ekonomi ve borç sorunlarının devamı görülmektedir. Bu konular "Sürdürülebilir Kalkınma"nın geleceğini tartışmaktadır.

Türkiye ekonomisini etkileyen en önemli unsurlardan biri de küreselleşmenin ortaya çıkardığı özel durumdur. Sermayenin serbest dolaştığı bir ortamda TL'nin reel faizinin yüksekliğinin devamı sıcak para hareketine yol açmaktadır. Bu durumda Türkiye'ye gelen sıcak para ekonominin çarklarını çevirirken, açık pozisyon karı yurt dışına kaynak transferine neden olmakta, yurt içinde ise gelir dağılımını bozmaktadır. Tasarruf-yatırım dengesizliğinin (eksikliğinin) devam ettiği bir ortamda ise kaynak daha çok dış kredi şeklinde gelmektedir. Bu da banka garantisi istediğinden, bankaların dışa bağımlılığını arttırmaktadır. Cari işlemler açığının de-

vam ettiği bir ortamda, Türkiye'ye gelen sıcak para dünya ortalamasına göre yabancı direkt yatırım, hazine bonosu ve hisse senedine daha az oranda gitmekte ve ülke açığı bankacılık sektörünün yükümlülüğünü arttırarak finanse etmektedir.

Bankacılık sektörünün tüm GSMH'nın %84,8'ini teşkil ettiği ve bunun gelişmiş ülke ortalaması olan %200'lük seviyelerden düşük olması, kriz sonrasında bankacılık sektörünün derinlik kazanmasını engellemektedir. Ayrıca, Bankacılık sektörünün tüm mali sektördeki payının %85 seviyesinde olması, sektörün kırılganlığı açısından sorundur. Borsaların spekülasyona açık olması, hazine bonosu karlarını ise sadece faiz düşüşü ile realize edilmesi gerçeği de yeni kurulan vadeli işlem borsasının gelişmesini engellemektedir.

Bankacılık sektörü açısından bakıldığında 2005 Aralık ayında 22,9 Milyar dolara ulaşan cari açık düşük dolarla artan GSMH'ya göre %6,4'lük bir seviyeye ulaşmaktadır. Bu açığın mevcut direkt yabancı sermaye ile kapatılması ise bugünkü koşullarda mümkün değildir. Cari açığın bu düzeyi, açık pozisyonu (BDDK'nın açıklaması ile) bankaların üzerinden alınmakta fakat Merkez Bankası'nın tek döviz alıcısı olması ile açık pozisyon hazineye yüklenmektedir. 2005 yılında hazinenin açık pozisyonu 100 Milyar doların üzerindedir. Hazine borçlanma maliyetini düşük tutmak için dövizin artmasını istememektedir. Çünkü, TL borçlanmada reel faiz %7,7'lerde oluşurken, döviz borçlanmalarda reel faiz daha düşük olarak gerçekleşmektedir. ABD'nin faiz yükseltme kararı ile dolar faizinin yükselme beklentileri, hazinenin bu politikadaki başarısını engelleyecektir. Bunun bir diğer etkisi ise yatırımlar üzerinde olacaktır. Türkiye'de yatırımların döviz ile yapılması, yüksek maliyetli ve değerli dövizdeki ekonomik olumsuzlukları arttıracaktır. Bankacılık sektöründeki beklentilerin olumsuz etkilerinin azalması sadece düşük maliyetli döviz kuru ile gerçekleşmektedir. Türkiye'nin dış borcunun Aralık 2005 itibarıyla 170,1 Milyar \$, iç borcun da 228,8 Milyar TL (176 Milyar \$) olması bu politikanın önemini arttırmak-

tadır. Buradaki analiz şu şekilde yapılabilir:

1- Dış Borç'un 67 Milyar doları hazinenin, 23 Milyar doları Merkez Bankası'nın (17 Milyar doları yurtdışındaki Türklerin kredili mevduat hesapları)'dır. Bunun yanı sıra, 77 Milyar dolar sınır ötesi gidip gelen ve sıcak paraya yol açan dövizli borçlardır.

2- İç borcun yarısı döviz ve dövize endeksli, diğer yarısı ise TL cinsindedir. Döviz endeksli tahviller vadelerinden dolayı azalmaya başlamaya birlikte dövizdeki borçlanmanın % 28'i dışarıya, % 21'i ise kriz sonrası 2001 Mayıs'ında bankalara verilen dövize endeksli tahvillerden oluşmaktadır. Bu durumda, iç borcun %49'u artmayan kur ile hazinenin maliyeti kontrol amacına yönelik bir gelişme olarak gösterilmektedir. Kur politikaları ile düşük tutulan döviz, yüksek borç ve hedging piyasalarının gelişmemesi gerçeği karşısında bankacılık sektörünün hareket alanını azaltmakta ve sektörün kırılganlığını gidermemektedir.

Borçlanma vadelerinin bir misli artması çevrilebilen borç miktarını yarıya indirecektir. Fakat, vade artırımını ülke derecelendirilmesi ile ilgili olduğundan ve ülke rating'inin fazla artmaması ile bu durum gerçekleşmemektedir. Ayrıca vade uzatımı vade riskini de ortaya çıkaracaktır. IMF'nin Türkiye'ye önerdiği %6,5'lük faiz dışı fazlanın GSMH'ya oranı ise artan petrol fiyatları ve diğer kaynaklardan sağlanmaktadır. Bu ise, (kayıt dışı önleneemediğinden) gelir dağılımını bozan bir etki yaratmaktadır.

2005 yılı vergi gelirlerindeki artış daha çok dolaysız vergiden (%70) kaynaklanmaktadır. ÖTV artışı ve ithalde alınan gümrük vergilerinin yüksekliği vergi toplamak açısından maliye kaynaklarını arttırmaktadır. OECD içinde gelire göre en yüksek oranda vergi toplayan Türkiye, kayıt dışı ekonomi yüzünden dolaylı vergi toplamada ve menkul kıymet gelirlerinin vergilendirilmesinde başarılı olamamıştır. Yüksek vergi oranları bankacılık sektörüne mali disiplin açısından olumlu etki yaparken, kayıt dışı ekonominin varlığı bankaların rasyonel firma değerlemesini

önlemektedir. Bu ise Basel I'in içerdiği kredi riskini arttırmaktadır.

Bankacılık sektörünü etkileyen en önemli konulardan biri de kamu sektörü borçlanma gereğidir (KSBG).

Bütçe açıklarının 2005 Aralık ayı itibariyle yaklaşık 9,7 Milyar TL'ye ulaşması ve bunun nominal faizlerin düşmesi ile azalma eğilimine girmesi, önümüzdeki dönemde daha az iç borç gereğini ortaya çıkarabilecektir. Bu da riski daha az devlet kağıtlarının banka portföylerinde yer alması gereğini yaratacaktır. Öte yandan, KSGB'nin yüksekliğinin bir nedeni de özellikle Sosyal Güvenlik kuruluşlarının alacaklarını tahsil edememeleridir.

Değişken kur politikası izleyen Türkiye'de kur artışı olmamasına rağmen dış ticaret artmaktadır. Bunun nedeni;

a) Dış ticaretin %52,4'ünün, paraları dolara göre değer kazanan ve çoğu Euro kullanan AB ülkelerine olması,

b) Üretimde verimlilik artışının sağlanması ve bunun ihracatı olumlu yönde etkilemesi,

c) Otomotiv sektöründeki gelişmeler ile bu sektörün bazı markalarının (kura bağımlı olmaksızın) sadece Türkiye'de üretilmesi ile sağlanan dış ticaret artışı,

d) İç talep artışı ile artan ithalattır.

Bu gelişmeler ile ihracat artarken ithalat daha fazla artmış ve dış ticaret açığı 2005 sonunda 43 Milyar dolara ulaşmıştır. Bu oran gelişmekte olan ülkeler içinde en yüksek oranlardan biri olup GSMH'ya oranı %12'ye ulaşmaktadır. Açığın kaynağının önemli bir kısmı paraları dolara endekli Çin ve bazı Uzakdoğu ülkeleri ile yapılan ticarettir. Bu durum, bankacılık sektörünün dış ticaret hacmini arttırırken, sektörün dış ticaret finansman ihtiyacını da ortaya çıkarmaktadır.

III. 2005 Yılı Sonunda Türkiye Bankacılık Sektörünün Analizi

a) Bankacılık Sektörünün Yapısı

Sektörde 34 Mevduat, 13 Kalkınma Bankası vardır. Sermaye yapısı itibariyle ise, 3 kamu, 1 TMSF, 17 Özel Sermayeli Mevduat Bankası, 13 Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası, 11 Yerli Sermayeli Kalkınma Bankası, 2 Yabancı Sermayeli Kal-

kınma Bankası vardır. Yabancı Sermayeli Bankalar sayısında 2005 yılında artış görülürken, bu yıl içinde bunların sermaye paylarında da yükselme görülmüştür.

Bankacılık sektöründe 2005 sonunda 6.276 şube, 132.973 personel ve 46 yurtdışı şube ve 549 yurtdışı personel vardır. Yurtdışı şubeler toplam şubelerin %0,7'sine, yurtdışı personel ise toplamın %0,4'üne karşılık gelmektedir. Bu durum, Türk bankalarının henüz yurtdışına yeterli ölçüde açılmadıklarını göstermektedir. Bankalar-daki personel sayısı 1980 yılı seviyesindedir. Bu bakımdan sektörde istihdam sağlanamamaktadır. 1999 yılında 175.000'e ulaşan personel sayısı ise krizlerde sektörden yaklaşık %24'ünün ayrıldığını açıklamaktadır.

b) Bankacılık Sektörünün Büyük-lükleri

Bankacılık sektörünün bilançosu 2005 sonu itibariyle 397 Milyar TL'ye ulaşmıştır. Doların TL'ye göre artmaması neticesinde aktif büyüklüğünün GSMH'ya oranı %84 olmuştur. Bu oranlar, AB ortalaması olarak %474, AB'ye yeni girecek aday ülkelerde ise %117'dir. Türkiye'de ise bu oranın düşüklüğü sektörün gelecek yıllarda büyüme potansiyeli göstereceğini ve bunun piyasa derinliğine bağlı olacağı neticesini yaratmaktadır.

Bankacılık sektörünün toplam aktiflerinin %59,7'si özel, %31,8'i TMSF ve kamu bankalarına aittir. Yabancı sermayeli bankaların payı %5,3, kalkınma ve yatırım bankalarının payı ise %3,2'dir. TMSF ve kamu bankalarının mevduatları aktiflerine göre %74,7 iken, özel bankalarda bu oran %58,4'tür. Krediler ise TMSF ve kamu bankalarında aktive göre %24,8, özel bankalarda ise %43 pay almaktadır. Bu durumda 2005 sonu itibarı ile;

i) Kamu ve TMSF bankalarının yeri sektörde önemli bir yer tutmaktadır. Özel bankaların yapmadığı işlemleri üstlenen, görev zararları ve şube verimliliğinin önemsenmediği bu bankalarda özelleştirme mümkün görülmemektedir. Türkiye kamu bankaları içinde aktive göre AB ile karşılaştırıldığında büyük bir orana sahiptir. Kamu bankalarının oranı Polonya'da %23

Macaristan'da %5 iken Çek Cumhuriyeti'nde Kamu Bankası payı yoktur.

ii) Özel bankalar piyasadaki kredi hacmi bakımından daha önemli bir yer tutmaktadır. Bunun bir kısmı tüketici kredilerinden kaynaklanmaktadır.

iii) Mevduata güvence ve yaygın şube ağı kamu bankaları için avantaj yaratmaktadır.

iv) Yabancı sermayeli bankaların düşük payı ile yatırım bankalarının kaynak sorunları bunların sektör içinde yeterli büyüklüğe ulaşmasını engellemektedir.

Yabancı bankaların payı son 10 yılda Türkiye'de %3'ler seviyesindedir. 2005 yılı itibariyle %5,5'tur. Bunun nedeni ekonomik krizlerdir. Türkiye'de 2005 yılından itibaren bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişi, banka satın alma ve ortaklık payını artırma şeklindedir. Sektör içindeki karlılığı klasik yöntemlerle yakalamaya çalışmaları ve istihdamı arttıramamaları, yabancı bankaların sektör verimliliğinin gelecek yıllarda en önemli tartışılan konularından biri olacaktır.

Bankacılık sektöründeki ilk beş özel bankanın aktif, krediler ve mevduat içindeki payı oligopol yapıyı göstermektedir. Bunların payı krizden sonra artmıştır ve sektörde halen rekabet koşulları büyük bankalar tarafındadır. Türkiye'de en büyük 5 bankanın toplam aktifler içindeki payı %52 iken, bu oran AB ortalamasında %50 civarındadır.

2005 sonunda Türkiye'de mevduatların GSMH'ya oranı %51'dir. Bu oranlar; Almanya'da %96, Fransa'da %65, İspanya'da %53, Yunanistan'da %56, Çek Cumhuriyeti'nde %64,5'tür. Yeni AB üyelerinden Polonya'da %34,3, Macaristan'da %38,7 olması ise Türkiye'den daha düşük oranda olduklarını göstermektedir. Krizlerden sonra oluşan vergi adaletsizliği mevduatın büyümesini önlerken Türkiye'nin mevduat kaynağı açığı olduğu da görülmektedir.

Kredilerin GSMH'ye oranı Türkiye'de %32'dir. Euro kullanan AB ülkeleri ortalaması %135, İspanya %100, Portekiz %78, Yunanistan %80'lik orana sahiptir. Türkiye'nin kredilerde de AB'nin gerisinde olduğu ancak bunun ekonomik gelişme ile giderileceği açıktır.

c) Bankacılık Sektörünün Karlılığı

2005 yılı Aralık ayı itibariyle bankacılık sektörünün toplam karı 5,7 Milyar TL olmuştur. Bunun 2,9 Milyar TL'si yabancı paradan, 2,8 Milyar TL'si de TL'den kazanılmıştır. Bu kar 2004'ün aynı dönemine göre %11,5 azalma göstermiştir.

Sektör karının %54,8'si TMSF ve kamu bankalarından, %24,3'ü ise özel bankalardan kaynaklanmıştır. Kamu bankaları TL işlemlerinden, özel bankalar ise yabancı paradan kar etmişlerdir. Aktiflere göre kamu bankalarının karlılığının daha fazla olması TL işlemlerinin marjının yüksek olmasındandır. Yabancı sermayeli bankalar tamamı dövizden olmak üzere sektör karlılığının %9'unu teşkil etmektedir. Gelecek yıllarda yabancı sermayenin payının artması, dövizden elde edilecek açık pozisyon ve spekülasyon karlarından olacaktır. Bu ise kur riskini arttırırken, Türk firmalarının kredi limitlerinin yurtdışından belirlenmesine ve kar transferlerinin sektördeki öneminin artışına yol açacaktır. TMSF bankasının zararı devam etmektedir. Türk bankacılığında karın kredi ve mevduat faiz farklarından kaynaklanması ve bankacılık işlemlerinden zarar edilmesi, kar marjlarının düştüğü ve rekabetin arttığı bir ortamda potansiyel zarara ya da daha az kara yol açacaktır. Bunun için gerekli verimliliğe dayalı karlılık anlayışı henüz yaratılmamıştır. Bankaların 2000 krizinden beri birikmiş zararın 21 Milyar TL olması ve sektörün toplam karda pozitif geçmesi en az 2-3 yıl daha sürecektir.

d) Bankacılık Sektörünün Aktif Yapısı

Bankacılık sektörünün toplam aktifleri 2005 sonunda 397 Milyar TL olup bunun 150 Milyar TL'si krediler, 143 Milyar TL'si menkul değerler cüzdanı olarak görülmektedir.

2005 yılı sonunda yurtiçi ve yurtdışı şubelerden ekonomiye açılan toplam krediler TL bazında %66,7, dolar bazında %22 artmıştır.

Menkul değerler toplamı %15,6 artarak 143 Milyar TL olmuştur. 2005 yılı sonunda kredi artış oranı (%50,9) bir önceki yılın aynı dönemine göre menkul değer artış oranını (%15,6) geçmiştir. Gelecekte kre-

dilerin artışının daha fazla oranda olması, ekonomik beklentilerin olumluluğu ile paraleldir.

Bankaların menkul değerleri toplamı %15,6 artarak 143 Milyar TL'ye yükselirken, özel bankaların aynı kaleminde %25,8'lik artış meydana gelmiştir. Burada, özel sektör bankalarının topladıkları kaynakları özel sektörü finanse ederek kredi olarak kullandırmaya başladıkları yorumu yapılmaktadır. Kamu bankalarındaki artışın nedeni Ziraat Bankası'nın İmar Bankası mevduatı karşılığı verdiği kamu kâğıtlarıdır. TMSF ve kamu bankalarının aktifinin %51,8'i ise menkul değerlerdir (MDC). MDC' deki reel faiz ile TMSF Bankaları finanse edilmektedir.

Yabancı bankaların menkul değerlerinin 1,9 Milyar TL ile %43 artması ise bu grubun karlığı hala bu kalemden aradığını göstermektedir.

Bankaların kredilerinin menkul değerlere oranı son bir yılda %80'den %105'e çıkmıştır. Ayrıca mevduatın krediye dönüşme oranı son üç yılda %45, %60 ve %62 olmuştur.

Banka kredileri ekonomideki olumlu seyir, artan yurtiçi talep ve düşen faiz oranlarının etkisi ile artmıştır. Kredilerde en büyük artış ise tüketici kredilerindedir. Tüketici kredileri 28,5 Milyar TL, kredi kartları 17,4 Milyar TL ve diğer krediler 44,8 Milyar TL'ye ulaşmıştır. Son üç yılda ise bu üç kredi türü toplamı kredilere göre şöyle gelişmiştir:

(Milyar TL)	2005	2004	2003
Tüketici Kredileri (1)	28.5	12.7	5.8
Kredi Kartları (2)	17.4	13.9	7
Diğer Krediler (3)	44.8	23.3	18.4
Toplam krediler (4)	150	92.4	61.4

Bu üç kredi türünün toplam içindeki payı ise son üç yılda sırası ile %50,8, %54 ve %60,5 olmuştur. Tüketici kredileri ile kredi kartlarının yanı sıra bunları ödemek için alınan diğer kredilerin artışı iç talebin önemini vurgulamaktadır. Bunun yüksek düzeylere ulaşması BDDK'nın bunları sınırlamak istediğini de beraberinde getirmiştir.

Her bankanın kendi risklerinden sorumlu olması gerçeği ise, yapılacak bir düzenlemenin banka rekabetini engelleyeceğini vurgulamaktadır.

Reel sektör kredilerinin 7,1 Milyar TL'sinin tekstil, 11,5 Milyar TL'sinin ticaret, 6,7 Milyar TL'sinin ise tarıma verildiği görülmektedir. Tekstil sektörünün en büyük ihracat sektörü olması ise bu sektörün dış etkileşiminin bankacılık sektörünün riskini arttırdığını ortaya çıkarmaktadır. Bankaların takipteki kredilerinin toplam kredilere oranı 2005 sonu itibarıyla %4,75 iken grup bazında en büyük grup %7,67 ile kamu ve TMSF bankalarınındır. Bunun nedeni ise takip teki kredilerin silinmesidir.

Banka aktiflerinin önemli sorunlarından biri de vade uyumsuzluğudur. Banka MDC'lerinin önemli bir kısmının vadesinin ve tüketici ve diğer kredilerin vadesinin bir yılı aşması ve buna karşılık mevduat vadelerinin ortalamasının 83 gün olması, aktif-pasif vade dengesizliğinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Son üç yılda uzun vadeli seküritizasyon kredilerinin bir yıllık sendikasyonlara oranı %88,7, %65 ve %86,1 olmuştur. 2005 sonunda kısa vadeli dış finansmanın artması, ihracat finansmanı için sendikasyon kullanımını talebinin fazlalığıdır. Türkiye'nin kredi derecelendirilmesinin artması ise, daha uzun vadeli dış finansman imkanının artışına yol açacaktır.

e) Bankacılık Sektörünün Pasif Yapısı

2005 yılı sonunda Türkiye bankacılık sektörünün pasifinin %61,2'sinin mevduat (243,1 Milyar TL), %13,8'inin TCMB'ye, para piyasalarına ve bankalara borçlar (54,7 Milyar TL), %4,4'ünün repo işlemlerinden sağlanan fonlar (17,4 Milyar TL) ve % 13,5'inin öz kaynaklardan (53,7 Milyar TL) oluştuğu görülmektedir. Mevduatın payı toplam pasif içinde son yıllarda sabit kalmakla birlikte, TL mevduatın payı devamlı bir artış göstermiştir. Son üç yılda TL mevduat toplam mevduat içinde %51,4'ten %63,6'ya yükselmiştir. Bunun nedeni ise değerlendirilen paradan dolayı yapılan ikamedir.

Toplam mevduatın son bir yıllık artışı %27,2 olup bu enflasyon oranının üstün-

dedir. TL mevduatın son yılda artışı %46,2 iken, yabancı para mevduatının artışı %3,7'de kalmıştır. TL mevduatının artışı dolarizasyonu önlemekte, Merkez Bankası'nın para politikasını daha rahat uygulamasına neden olmakta ve kur riskinin kontrolü açısından olumlu katkıda bulunmaktadır.

Toplam mevduatın %20,2'sini vadesiz mevduat oluştururken, %79,8'i vadeli mevduattır. Toplam mevduatın %22,4'ü bir ay vadeli, %62,5'i 3 aya kadar vadeli. 3 aya kadar vadeli mevduat ile vadesiz toplamının mevduatları içindeki payının %82,7 olması sektördeki kırılğan yapı ve aktif – pasif vade uyumsuzluğunun en önemli nedenidir.

Bir milyon TL ve üzerindeki mevduatın toplam mevduat içindeki payı 2005 sonu itibariyle %39'dur.

2005 sonu itibariyle; Türk bankacılık sektöründe özkaynaklar 53,7 Milyar TL, ödenmiş sermaye 20 Milyar TL, yedek akçeler 42,3 Milyar TL, dönem karı 5,7 Milyar TL olmuştur. Son yılda ödenmiş sermaye %35,2, yedek akçeler %79,5 artış göstermiştir. Özkaynakların %16,9 oranında artışının en önemli nedeni bir önceki yıla göre 2,7 Milyar TL azalan geçmiş yıl zararlarıdır.

TMSF Bankası sisteme yük olmaya devam ederken, ödenmiş sermayedeki artış yetersizliği sistemin riskini devam ettirmektedir.

Sektörde karın en önemli belirleyici kalemi mevduattır. Pasifte 243,1 Milyar TL'lik mevduat vardır. Menkul değerlerin mevduata oranı %58,8, kredilerin mevduata oranı ise %61,7'dir. Faizlerin düşmesi bankaların karlılığını arttırırken, mevduat hala hazine kağıtlarının büyük finansman kaynağıdır.

f) Bilançodışı İşlemlerin Yapısının-daki Gelişmeler

Bilanço dışı işlemler 2005 yılı sonunda 198,9 Milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu işlemler bir önceki yıla göre %28,7 artarken, toplam bilançoya oranı da %50,1 olarak gerçekleşmiştir. Bilanço dışı işlemlerin en büyüğü 41,2 Milyar TL ile kredi kartları harcama limitleri taahhütleri olup bir önceki yıla göre %10,9 artmıştır. Diğer ağırlıklı ka-

lemler ise cayılabilir kredi tahsis taahhütleri (13,4 Milyar TL) olup son bir yıllık artış %25,2'dir. Bu da kredi kullanma konusundaki talebi göstermektedir. Swaplar 34,9 Milyar TL ve akreditifler 13 Milyar TL'dir.

Bilanço dışı yükümlülüklerde kredi kartı limitleri, aşırı vadelendirme yüzünden en büyük riski taşımaktadır. Bankacılık sektörünün TL bazındaki bilanço işlemlerinde, bilanço kalemlerindeki genel gidişe paralel olarak, TL gayri nakdi kredi ve yükümlülükler yabancı para ile olanları geçmiştir. TL yükümlülükler bir önceki yıla göre %24, yabancı para birimli olanlar ise aynı dönemde %12,6 artmıştır. Bunun nedeni TL'deki komisyon oranlarının yüksekliği ve yurtdışı yükümlülüklerin, artan kredibiliteye paralel olarak, yurtdışından sağlanmasının artışıdır.

g) Bankacılık Rasyolarındaki Gelişmeler

2005 sonu itibariyle bankacılık sektöründeki likidite oranına bakıldığında;

1 aya kadar vadeli işlemlerde 88,7 Milyar TL açık, 1 – 3 aya kadar vadeli işlemlerde toplam 131,1 Milyar TL açık, 3 – 6 aya kadar vadeli işlemlerde 19,8 Milyar TL fazla, 6 – 12 aya kadar vadeli işlemlerde 25,9 Milyar TL fazla, 12 aydan uzun vadeli işlemlerde 122,9 Milyar TL fazla vardır. Kısa vadeli mevduat, uzun vadeli menkul değerler ile krediler ise kısa dönemde likidite riskini arttırmaktadır.

Sektörde sermaye yeterliliği rasyosu 2005 sonu itibariyle % 24,2 oranında, kamu bankalarında %40,9 ve özel bankalarda %17,2 oranında gerçekleşmiştir. Bu oranların standart sermaye yeterlilik oranı olan %8'den çok yüksek olması ise özkaynakların risk ağırlıklı kalemlere göre fazlalığındandır. Kredilerin artması ve katkı sermayenin zaman içinde azalması ise bu rasyoyu uluslararası standartlara getirecektir.

Yabancı para pozisyonunda bankaların toplam varlıklarının toplam yükümlülüklerine oranı %0,08 oranında açıktır. Kamu bankalarında fazla %0,28 iken, özel bankaların açıkları %0,27'dir. Bankacılık sektörünün üzerindeki bu açıklardan özel bankaların açık pozisyon karlarının belli

oranda devam ettiği gözlenmektedir. Kamu bankalarının tutucu kredi politikaları ise fazlanın önümüzdeki dönem de devam edeceğini göstermektedir.

IV. Sonuç

Bankacılık sektörü ile ilgili 2005 yılına ait bulgularımız şunlardır:

a) Makroekonomik yapının düzelmesi bankacılık sektörü üzerinde olumlu etki yaratmıştır.

b) Bankacılık Kanunu taslağı 2 Temmuz 2005'te kabul edilmiş fakat 5387 sayılı bankacılık kanununun bazı maddelerinin (92., 121. ve 23. maddelerini bir kez daha görüşülmesi için TBMM'ye gönderilmiştir. Ekim ayında tekrar görüşülerek tasarı yasalaşmıştır.

c) Risk yönetimi, iç denetim ve iç kontrol konuları yeni Bankacılık Kanunu'nda daha detaylı ve net bir şekilde yer almıştır.

d) Vakıfbank'ın bankadaki özel sektör payını arttırmaya ve sermaye tabanını genişletmeye yönelik ilk halka arzı 2005 yılı Ekim ayında alınan kararla yapılmıştır.

e) Bankacılık sektörü toplam aktiflerinin 2005 yılı sonunda önceki yılın aynı dönemine göre %29,5 oranında artarak 397 Milyar TL seviyesine ulaştığı görülmektedir. Bu artışın nedenleri bankacılık sektörü toplam kredilerinde, satılmaya hazır menkul kıymetler ile nakit ve nakit benzeri varlıklarda meydana gelen artışlardır.

f) Bankacılık sektörü kredileri, tüketici kredilerinde ve kredi kartlarında meydana gelen artışlar nedeni ile artmaktadır. 2004 yılında taşıt kredilerinin tüketici kredileri içindeki payı konut kredilerinden fazla iken, 2005 yılında tam tersi şekilde gerçekleşmiştir. Konut kredilerinde artış devam etmektedir.

g) Bankacılık sektörü ile ilgili bilgilere ulaşmak zorlaşmaktadır. BDDK verilerine göre kamu ve TMSF bankaları iç içe gösterilmektedir. Bu durumda sektörün krizden itibaren ne kadar düzeldiğini izlemek mümkün olmamaktadır.

h) Türkiye'nin rating (derecelendirme) notunun yeterince artmaması ve Basel

II konusunda uygulama yetersizliği ve risk ölçümünde çok başlılık önümüzdeki yıllarda gündemin maddesini oluşturacaktır. Risk ölçümünde firmaların çoğuna kredi vermek riskli olmaktadır.

i) Mortgage altyapısı oluşturulamamaktadır. Bu konudaki yasal düzenlemeler ekonomik yapıya uygun değildir. Çünkü uzun vadeli senetleri üstlenecek kurumlar sistemde yoktur.

j) Açık pozisyon karının hazine ve özel sektörde olması ve bunun devamı sistemin kırılmasını arttırmaktadır. Faiz dışı fazla, düşük kur ve verim artışının eksikliği sanayici ve ihracatçılar için sorun olmaktadır. Bu yapıda bankalar da reel sektörü kredilendirmek istememektedir.

k) Dolar faizinin artışı ile TL faiz marjları daralmaktadır. Petrol fiyatları artışı, uluslararası likidite daralması Türk bankacılığını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca cari açık, işsizlik, borç sorunu ve kayıtdışı ekonomi de bankacılık sektörünün gelişmesini engellemektedir.

l) Kredi kartı yasası ile ilgili uygulamalar, faize devlet müdahalesi olarak değerlendirilirken gelecekte bankacılık sektörünü etkileyen faktörleri belirsizleştirmektedir.

m) Dış sekürütizasyonlar Türkiye için uygun uzun vadeli finansman şekli olurken, buna %15 stopaj konması ilerideki yıllarda bankacılık sektörünün finansmanını (maliyet artışı yüzünden) daraltacaktır.

Kaynaklar

Apak S., Uzunoğlu S.: Reel faizlerin yüksekliliği üzerine bir not, Balıkesir Üniversitesi Bandırma İİBF, Tartışma Tebliğleri, 8 Nisan 2005.

Apak S.: AB ve IMF ilişkilerinin Ülke Finansal Sektörüne Etkileri, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Konferansı, 18 Mart 2005.

Apak S.: 2006 yılında Türkiye Bankacılık Sektörü, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Konferansı, 06 Nisan 2006.

BDDK: Aylık bülten, Ekim 2004 ve Mart 2005, Ankara.

İş Yatırım: Aylık rapor, Nisan 2005, İstanbul.

<http://www.bddk.org.tr>

<http://www.tbb.org.tr>

<http://www.tcmb.gov.tr>